

בס"ד
שיעורי "ליל שישי"
שע"י ישיבת ברכת יצחק
שנה י"ג
פרשת תזריע
מילה בשבת כשהאורחים יחללו שבת
פ"ב פ"ג י"בזום השמיני ימול בשר ערלזנו"

א. מעשה באדם שזכה ונולד לו בן זכר בשבת, וממילא הברית נועדה להיות בשבת הבאה, אך דא עקא שחלק מבני משפחתו עדיין אינם שומרים תורה ומצות, והיה לו חשש גדול שאורחים אלו יחללו שבת ח"ו כדי להשתתף בשמחת הברית. נשאלו הפוסקים האם ראוי בכגון דא, לדחות את הברית ליום ראשון, כדי שלא לגרום לחילול שבת לאורחים אלו, או שמא, כיון שהאיסור תלוי בצוארי האורחים בלבד, אסור לו לדחות את הברית משום כך.

וראשית יש לדון האם עומד לפניו איסור של לפני עור, באשר עצם קיום שמחת הברית גורמת לאחרים לחלל את השבת. ובפשטות מסתבר לומר שלא שייך לדון בזה מצד לפני עור, באשר מעשה הברית כשלעצמו מצוה גדולה היא, והאיסור שנעשה בשאט נפש, הוא ע"י אנשים אחרים המנצלים את שמחת הברית כדי לחלל שבת ומה לבעל הברית ולחילול שבת של אורחיו.

ולכאורה תלוי הדבר, אם עושה מזמינם לברית או מודיעם על סעודת הברית (שהרי לא מזמינים לסעודת ברית) שאזי יש מקום לדון מצד לפני"ע, אך אם אינו מזמינם, אלא שגונבה הידיעה לאוזנם שמתקיים ברית במשפחתם, בפשטות אין כאן איסור של לפני"ע, מכיון שהוא מצידו עביד מצוה והם מצידם עושים עבירה על דעתם.

ואולי יש לדון בדבר מצד מסייע לדבר עבירה, (ויתכן שגם אם היה נקרא מסייע, לא היה איסור בדבר, לפמש"כ הש"ך ביו"ד סי' קנ"א סק"ו שאין איסור מסייע במומר, מכיון שאיסור מסייע, הוא מצד אפרושי מאיסורא, ואין דין של אפרושי מאיסורא במומר, יעי' שו"ת אבני ישפה ח"ד סי' ס').

איסור של לפני עור במקום שחבירו נכשל ע"י

ב. אך מצינו בכמה דוכתי, שיש איסור של לפני"ע, גם במקום שאדם אינו מגיש לחבירו דבר איסור (כהאי דיין לנזיר) אלא שאדם עושה מעשה רשות או מצוה, והשני מנצלו לעשות עבירה, דהוי בכלל איסור של לפני"ע. שהנה מבואר בב"מ (דף ע"ה ב') אמר רב יהודה אמר רב, כל מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול. וברש"י (ד"ה עובר) ביאר שעולה על רוחו של לזה לכפור). ולכאורה, הרי המלוה עושה מצוה בכך שמלוה לחבירו, אלא שחבירו הוא זה שהופך את מעשה המצוה להיכי תימצי לעבירה, ולמה שיעבור המלוה באיסור של לפני עור. ומכאן נראה, שמי שגורם לחבירו סיבה לעשות עבירה, הרי זה בכלל איסור של לפני"ע.

וכע"ז כתב החפץ חיים (פתיחה לאוין אות ד') ובהלכות לה"ר (כלל ט' באמ"ח בהגהה) לגבי הא דמבואר בקידושין (דף ל"ב א') שאסור לאב להכות את בנו הגדול, או לגרום לו צער ע"מ לבחוננו אם רתח, ואם עושה כן הרי הוא עובר בלפני עור, הגם שהאב מכיון לעשות מצוה והעבירה נעשית רק ע"י

מעשה בנו, מ"מ כיון שמכשיר הקרקע, לעבירה של הבן, עובר בלפנ"ע. (והח"ח הוסיף גם את הראיה הראשונה שהובא לעיל).

אמנם הריטב"א (מגילה דף כ"ח ב' ד"ה תיתי) חולק על רש"י וכתב שהא דאסור להלוות בלא עדים, הוא ממידת חסידות ולא דין תורה. (וע"ע בפלפולא חריפתא שם שגם נוקט שלהלכה לא נקטינן הכי, ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' ק' שכתב שאינו עובר בלפנ"ע, אלא באחריות שיכול לעבור בלפנ"ע, וע"ע בשרידי אש ח"ב סי' ס"ב שדן אם מועיל להלוות בתנאי שאם ישכח ימחל לו).

ומכאן יש מקום לומר, לשי" רש"י הנ"ל שהגם שלא הזמינם לבוא, אלא באו מעצמם, מכיון שהוא הכין את הסיבה (בעיני עצמם) לעשות עבירה דחילול שבת, יש כאן איסור של לפני עור. אלא שראיתי לאגר"מ (יו"ד ח"ג סי' צ') שנשאל האם מותר ללמד תורה יהודים, כאשר נוכח שם גם גוי, שאסור ללמדו תורה. והשיב שמותר ואין בזה איסור של לפני עור (כלפי הגוי) כיון שהביררה ביד הגוי, שלא ללמוד תורה והוא עושה מעשה בעצמו.

והסיף (בהמשך התשובה) וז"ל וכי יעלה על הדעת שמי שיש לו מעות ולא שמרם כהוגן וגנבו ממנו עבר על לפנ"ע ואף כשהוא מצוי שיגנבו שהוא פשיעה ממש נמי לא שייך שיעבור על לפנ"ע, ולא דמי להמלוא מעות בלא עדים שעובר על לפנ"ע (בב"מ דף ע"ה ב') אף שג"כ הוא על מה שהפסידו שודאי אינו רוצה דהתם נתן בידיים ולא על מה שנגרם איסור בהפסד לעצמו שבזה לא שייך שלא איכפת לו בהאיסור שנאסור בשביל זה. ונראה שכוונתו, ששם עשה מעשה בידיים להלוות לו המעות, ולכן יש בזה איסור דלפנ"ע, משא"כ כשהגוי מעצמו בא ועושה מעשה איסור אין בזה לפנ"ע. עי"ש עוד אריכות בזה.

ולפי"ז אין כאן מקום לדון מצד איסור לפני עור, באופן שלא מזמינם לברית, אלא באים מעצמם. אלא שהנידון הוא, שאם אפשר ע"י דחיית הברית להציל את אורחיו מחילול שבת, אולי בהכי טפי עדיף, מאשר לקיים מילה בזמנה.

האם יש כאן הכלל שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך

ג. והנה כלל נקוט בידנו, שאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך (כמבואר בגמ' בשבת דף ד' א') ואמנם יע"י בשדי חמד (ח"א עמ' 73 אות רפ"ז) שהעלה שמסברא נראה, שכלל זה נאמר רק כשיצטרך לחטוא בקום ועשה, אבל בשב ואל תעשה יתכן שאומרים שראוי לאדם להציל את חברו מחטא גדול, ע"י שיעשה איסור, וא"כ כאן שההמנעות מעשיית הברית יהיה בשב ואל תעשה, אולי נאמר שאומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, אך הביא שם מספר נחמד למראה (ח"א דף ק"מ) שפשיטא ליה להיפך, שגם באיסור שיעשה ע"י בשב ואל תעשה לא אומרים כדי להציל את חברו מאיסור.

מזי הפוסקים בזה

ד. וע"י בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ר"ה ובח"ד סי' קל"ה) שפסק בכגון דא, שיש לדחות את הברית, כדי שלא יבואו אחרים לחלל שבת. והביא שכן פסק המהרש"ג (ח"ב סו"ס קכ"ד). ונתן טעם לדבריו, שאפילו הבאת איזמל לצורך הברית קי"ל שאין מחללין שבת על כך, כ"ש כשהחילול שבת אינו לצורך הברית. הוסיף והביא השבט הלוי שחכם אחד השיג על ראייתו מאיזמל, ששם הנידון היה לחלל שבת לצורך המילה עצמה, אבל כאן אין שייכות בין החילול שבת למעשה המילה, מ"מ החזיק השבט הלוי את דבריו והביא ראיה מהא דמבואר בתוס' ובראשונים בביצה (דף ו' א') שתיקנו לדחות קבורת המת

ביו"ט שני, שמא יבואו הגויים ויחיבנו לחלל יו"ט לצורך מלאכה אחרת, הרי רואים שדוחים קיום מצוה דקבורה כדי שלא יבואו לחלל יו"ט במלאכה אחרת.

אמנם הגר"מ פנישטיין (אגרות משה יו"ד סי' קנ"ו) נשאל ע"י מוהל, שמוזמן מידי פעם לעשות ברית בחלקם של יהודים שעדיין אינם שומרים תורה ומצות, וקשה בעיניו לראות חילול שבת, וסבר לדחות הזמנתם ולא לעשות את הברית, והשיב האגר"מ שמכיון שחיוב הברית חל על כל ישראל, אינו יכול לפטור עצמו מחיובו, למרות שעיניו רואות וכלות מחמת החילול שבת שסביבו.

והנה מתוכן השאלה נראה שלא נשאל האם לבטל הברית כדי למעט חילול שבת, אלא שלא היה יכול לחזות בחילול שבת שמסביבו, מ"מ השבט הלוי הבין שמדברי האגר"מ עולה, שאפילו אילו לא יערוך את הברית יתמעט החילול שבת, מ"מ אל לו לפטור עצמו מעריכת הברית. אלא שלמעשה השבט הלוי איתן בדעתו שיש לדחות את הברית.

ה. וע"ע בציץ אליעזר (ח"ו סי' ג') שנשאל שאלה זו, והשואל רצה לדמות מקרה זה, להא דמצינו (ר"ה דף כ"ט ב') שרבנן ביטלו מצות לולב ושופר כאשר חל יו"ט בשבת, ומחשש שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, הרי לן שכדי למעט בחילול שבת, יש לדחות קיום המצוה.

אך דחה הציץ אליעזר סברא זו, באומרו כמה טענות, א' שאין לנו לדון מעצמינו, ולדמות מילתא למילתא ולבטל בידים מצות מילה. (וראיתי שכע"ז כתב הנודע ביהודה תנינא אבה"ע"ז סי' ל"ז). ב' במאירי (מגילה דף ד' ב') כתב שלגבי מצות ד' מינים ושופר, שקיומם אינו קשור במלאכה האסורה, אלא שחששו חז"ל שיעשה איסור אחר, בכה"ג תיקנו חז"ל שיימנע מעשיית המצוה, משא"כ במילה שבפירוש הורתה התורה לעשות מלאכה גם בשבת, האיך נדחה את המצוה מחשש איסור מלאכה. ג' עד כאן לא ביטלו חז"ל קיום המצוה, אלא במצות כאלו, שציווים אינו בהכרח נופל על שבת, אלא קרה ויצא שיו"ט ושבת נפלו בהדי הדדי, אבל במצות מילה שנלמד מהפסוק של "וביום השמיני ימול" שגם אם חל בשבת יש לאדם למול את בנו, לא ניתן להמנע מעשיית המצוה בכה"ג. וראיתו מדברי הט"ז (או"ח סי' תקפ"ח סק"ה) שכתב לישב קו' הבית יוסף בשם הר"ן שהק' למה גבי מילה לא מצינו שידחו חז"ל קיום המצוה בשבת, כמו שגזרו בשופר ולולב, והשיב הט"ז שכיון שהתורה אמרה בפירוש שיש לעשות המילה בשבת, אין לנו כח לבטל הוראת התורה.

הוסיף הציץ אליעזר, שהנה התוס' גיטין (דף מ"א ב') בהא דכפו את הרב לשחרר חציה שפחה וחציה בת חורין, משום שנהגו בה מנהג הפקר, הוקשה לו וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חברך, והשיב דמצוה דרבים שאני. ומבואר שהגם שעברו בשאט נפש, מ"מ הותר לרב לעבור על עשה דלעולם בהם תעבודו. והציץ אליעזר הנ"ל רצה לחלק בין מקום שע"י שנעבור על המצוה נגדור את הפירצה, לבין מקום שימשיכו לחלל שבת בדרכים אחרות.

ו. וממקום נוסף יש לדון, שכיון שהמילה היא מצוה של הבן, אלא שמוטלת על האב לעשותו, אולי לא אומרים לאדם חטא, כדי שיזכה חברך האחד ויפסיד חברך השני.

עוד שמעתי לדון משמו של אמר הגר"א גינחובסקי זצ"ל ששאל, שאפי' אם בעשיית הברית יש איסור של לפני עור לאורחים הבאים, מ"מ למה לא נאמר יבוא עשה וידחה לא תעשה. ויתכן שכיון שהאיסור דלפני עור, הוא גם איסור לחבירו, אינו יכול עם העשה שלו את הלאו של חבירו.